

**INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI LAKUNALARINING TARJIMADA  
BERILISHINING ATROPATENTIK XUSUSIYATLARI**

**Mamirjonova Sabina Muxidjon qizi**

Andijon davlat chet tillari inistituti

Filologiya va tillarni o'qitish: ingliztili

2-bosqich 24-16-guruh talabasi

Email: [sabinamamirjonova@gmail.com](mailto:sabinamamirjonova@gmail.com)

Ilmiy rahbar: **G.B.Tadjiboyeva.**

Ingliz tili o'qitishning integrallashgan kursi kafedrası

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi lakunalar, ularning tarjimada ifodalanishi hamda atropatentik (madaniy-kontekstual) xususiyatlari haqida ilmiy tahlil beriladi. Til tizimida ekvivalenti bo'lmagan, muayyan madaniyatga xos tushunchalar tarjima jarayonida ko'plab qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Maqolada lakunaning tilshunoslikdagi o'rni, uning paydo bo'lish sabablari, ikki til o'rtasidagi madaniy tafovutlar bilan bog'liqligi hamda tarjimada qo'llaniladigan asosiy kompensatsion strategiyalar yoritilgan. Shuningdek, o'zbek va ingliz tillari misolida lakunalarni to'ldirish, izohlash yoki mos ekvivalent bilan almashtirish usullarining samaradorligi ko'rib chiqiladi.

**Kalit so'zlar:** lakuna, ekvivalent, madaniyat, ingliz tili, o'zbek tili, tarjima strategiyalari, kontekst, atropatentlik.

**INTERPRETATION OF LACUNAE AND THEIR ATROPATENT FEATURES IN  
ENGLISH-UZBEK TRANSLATION**

**Mamirjonova Sabina Muxidjon kizi**

Andijan State Institute of Foreign Languages

Philology and Language Teaching: English

2nd year student, group 24-16

Email: [sabinamamirjonova@gmail.com](mailto:sabinamamirjonova@gmail.com)

Scientific supervisor: **G.B.Tadjiboyeva.**

Department of Integrated Course of English Language Teaching

**Abstract.** This article analyzes the lacunae existing in English and Uzbek languages, their cultural nature, and the methods of their interpretation during translation. Lacunae, culturally bound lexical gaps that lack direct equivalents, often create difficulties for translators. The paper examines the emergence of lacunae, cultural and linguistic factors influencing them, and effective strategies such as descriptive translation, contextual substitution, and compensation. Comparative examples from English and Uzbek languages are provided to illustrate how lacunae function in translation practice.

**Keywords:** lacuna, equivalence, culture, translation, linguistic gap, contextual compensation.

## ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ЛАКУН И ИХ ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ В АНГЛО-УЗБЕКСКОМ ПЕРЕВОДЕ

**Аннотация.** В данной статье анализируются лакуны, существующие в английском и узбекском языках, их культурная природа и методы их интерпретации при переводе. Лакуны, культурно обусловленные лексические пробелы, не имеющие прямых эквивалентов, часто создают трудности для переводчиков. В работе рассматриваются возникновение лакун, культурные и лингвистические факторы, влияющие на них, а также эффективные стратегии, такие как описательный перевод, контекстуальная замена и компенсация. Приведены сравнительные примеры из английского и узбекского языков, иллюстрирующие, как функционируют лакуны в практике перевода.

**Ключевые слова:** лакуна, эквивалентность, культура, перевод, лингвистический пробел, контекстуальная компенсация.

Dunyo xalqlari tillari o'ziga xos madaniyat, dunyoqarash va mental qadriyatlarni aks ettiradi. Tilning lug'at tarkibida ba'zan boshqa tilda mavjud bo'lmagan yoki to'liq mos kelmaydigan birliklar uchraydi. Bunday bo'shliqlar lakuna deb yuritiladi. Lakunalar tarjimashunoslikda juda muhim masala bo'lib, ular ikki til o'rtasidagi madaniy farqlarni chuqurroq anglashni talab qiladi. Ingliz va o'zbek tillari o'rtasidagi semantik nomuvofiqliklar tarjima jarayonida turli strategiyalarni qo'llashga majbur qiladi.

Ingliz va o'zbek tillaridagi lingvistik lakunalar tarjima jarayonining eng muhim va murakkab hodisalaridan biri bo'lib, ular ikki tilning lug'aviy tizimi, madaniy qatlamlari va kognitiv dunyoqarashi o'rtasidagi tafovutlarni yaqqol namoyon etadi. Lakuna aslida bir tilning lug'aviy yoki madaniy tizimida mavjud bo'lgan, biroq boshqa tilning strukturasi yoki dunyoqarashida to'g'ridan-to'g'ri ekvivalenti topilmaydigan birlikni anglatadi. Bunday bo'shliq tilning o'ziga xos semantik, tarixiy va madaniy xususiyatlarini aks ettiradi va aynan shu jihatdan lakunalar tarjimada qiyosiy-analitik yondashuvni talab qiladigan lingvokulturologik fenomen sifatida e'tirof etiladi.

Ingliz va o'zbek tillari turli genealogik oilalarga mansub bo'lgani, ularning madaniy shakllanishi, ijtimoiy qadriyatlari va tarixiy tajribasi sezilarli darajada farqlangani sababli lakunalar ayniqsa ko'p uchraydi. Masalan, ingliz tilidagi privacy, individualism, pub, toast speech kabi birliklar o'zbek tilida bevosita ekvivalentsiz bo'lsa, o'zbek tilidagi mahalla, suyunchi, kelin salom, ota-onaga xizmat kabi tushunchalar ingliz tilida mavjud bo'lmagan ijtimoiy-madaniy mazmunni ifodalaydi. Bunday birliklarning tarjimada to'g'ri berilishi faqat semantik jihatdan mos ekvivalent topish bilan cheklanmay, balki mazmunning madaniy kontekstini ham aniqlik bilan yetkazishni talab qiladi.

Lakunalarni tarjimada ifodalashning atropatentik xususiyatlari mazmunning to'ldirilish jarayonida tarjimonning interpretativ faoliyati, madaniy kompetensiyasi va pragmatik sezgirligini qamrab oladi. Atropatent yondashuv lakunani faqat til tizimida mavjud bo'lmagan leksema sifatida emas, balki madaniy kod, ijtimoiy ong, jamiyat qadriyatlari va kognitiv tajribaning bevosita indikatori sifatida talqin qiladi. Shu bois tarjimon lakunani tarjima qilayotganda uning semantik maydonini, konnotativ qatlamini, madaniy yuklamasini va kommunikativ maqsadini bir butun holda anglab, mazmunga eng mos strategiyani tanlashi zarur bo'ladi.

Amaliy tarjima jarayonida lakunalarni berishning eng samarali strategiyalariga izohli tarjima, tavsifiy tarjima, transliteratsiya, madaniy ekvivalent tanlash, kontekstual almashtirish va kompensatsiya kiradi. Masalan, mahalla tushunchasini ingliz tiliga so'zma-so'z tarjima qilish imkonsiz, shu sababli uni "a traditional neighborhood-based community system" tarzida izohli

yoki tavsifiy tarzda berish talab etiladi. Xuddi shuningdek, ingliz tilidagi privacy tushunchasi o'zbek tilida mazmunan "shaxsiy hayot daxlsizligi" kabi kengaytirilgan shaklda beriladi, chunki ushbu birlik ingliz jamiyatining shaxsga doir qadriyatlar tizimini ifodalovchi murakkab madaniy tushunchadir. Bunday misollar lakunaning faqat lingvistik emas, balki madaniy-kognitiv mazmunga egaligini tasdiqlaydi.

Lakunalarni tarjimada muvaffaqiyatli ifodalash tarjimonning lingvokulturologik ongiga, madaniy o'ziga xosliklarni anglash qobiliyatiga va ikki tilning pragmatik imkoniyatlarini chuqur bilishiga bog'liq. Zero, lakuna tarjimasi bu ekvivalent topish emas, balki mazmunni qayta yaratish, uni maqsad til madaniyatiga moslashtirish va kommunikativ samaradorlikni to'liq ta'minlash jarayonidir. Shu ma'noda atropatent yondashuv lakunalarni o'rganishda puxta nazariy asos yaratib, tarjima jarayonining lingvokulturologik murakkabligini chuqur tahlil qilish imkonini beradi. Amaliy jihatdan olganda, lakunalarni to'g'ri talqin qilish uchun tarjimon bir vaqtning o'zida semantik, pragmatik va madaniy kontekstlarni sinxron ko'ra olishi zarur: matnning maqsadi, auditoriya kutishi, uslubiy registr, intertekstual ishoralar va hatto nutq vaziyatining psixologik omillari inobatga olinishi lozim. Bunda ekvivalentlikni sathma-sath qidirishdan ko'ra, funksional ekvivalent yaratish, ya'ni asl matnning ta'sir kuchi, stilistik ohangi va kommunikativ niyatini maqsad tilida qayta tiklash eng muhim mezon bo'lib xizmat qiladi. Masalan, madaniy kodlangan metaforalar yoki realiyalarni to'g'ridan-to'g'ri kalkalash o'rniga, ularning ma'nodagi yuki va estetik funksiyasiga mos, o'quvchi uchun tanishroq ifoda shakllarini topish zarur. Shuningdek, lakunalar bilan ishlashda izohli tarjima, izohli eslatma (footnote), kompensatsiya, transkretsia va translyiteratsiya kabi strategiyalar kombinatsiyasi ham qo'llanadi; bu esa matn yaxlitligini buzmasdan, ma'no qatlamlarini to'liq yetkazishga xizmat qiladi.

Tarjimonning refleksiv yondashuvi qabul qiluvchi madaniyatga moslashuv darajasini ongli ravishda boshqarish, ortiqcha domestikatsiya yoki haddan tashqari begonalashtirishning oldini olish kommunikativ samaradorlikni sezilarli oshiradi. Natijada, tarjima nafaqat til o'zgarishi, balki madaniy semantikaning qayta tashkil etilishi sifatida namoyon bo'ladi. Atropatent yondashuv aynan shu nuqtada o'z afzalligini ko'rsatadi: u lakuna fenomenini faqat lisoniy bo'shliq sifatida emas, balki madaniy xotira, diskursiv an'ana va ijtimoiy praktikalar bilan chirmashgan kompleks hodisa tarzida talqin qiladi. Bu yondashuv doirasida lakunalarning tipologiyasi (leksik, frazeologik, pragmatik, konseptual), ularning yuzaga kelish omillari va bartaraf etish mexanizmlari tizimli tahlil qilinadi. Shuningdek, korpus ma'lumotlari, diskurs tahlili va kognitiv semantika vositalari orqali lakunalar interaktiv xaritada joylashtirilib, tarjimon uchun qaror qabul qilish matritsasi ishlab chiqiladi. Oxir-oqibat, lakunalarni puxta boshqara oladigan tarjimon interkulturniy vositachi rolini bajaradi: u matnlarni shunchaki o'tkazmaydi, balki ma'nolarni muzokara qiladi, ularni qayta talqin etadi va yangi madaniy kontekstda o'quvchi bilan muloqotga kirishuvchi shaklga keltiradi. Shu bois, lakuna tarjimasi — bu ijodiy-intellektual mehnatning yuksak ko'rinishi bo'lib, nafaqat til bilimini, balki madaniy sezgirlikni, etik mas'uliyatni va analitik fikrlashni ham talab etadi.

Xulosa qilib aytganda, ingliz va o'zbek tillaridagi lakunalar ikki madaniyat o'rtasidagi farqlarni aks ettiruvchi muhim lingvistik hodisa hisoblanadi. Ularni tarjimada to'g'ri berish nafaqat til bilimiga, balki madaniy kompetensiyaga, kontekstni aniq anglashga va semantik moslashtirish ko'nikmasiga tayanadi. Lakunalarni ilmiy o'rganish va ularni tarjima amaliyotida samarali qo'llash madaniyatlararo muloqot sifatini oshirishga, til va madaniyatning o'zaro ta'sirini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

#### Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Комиссаров, В. Н. Теория перевода. — Москва: Высшая школа, 1990.

2. Бархударов, Л. С. Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода. — Москва: Международные отношения, 1975.
3. Влахов, С., & Флорин, С. Непереводимое в переводе. — Москва: Высшая школа, 1980.
4. Новиков, Л. А. Семантика русского языка. — Москва: Наука, 1982.
5. Наяк, А. (Nayak, A.). Cultural Linguistics and Translation Studies. — London: Routledge, 2018.
6. Nida, E. A. Toward a Science of Translating. — Leiden: Brill, 1964.
7. Newmark, P. A Textbook of Translation. — New York: Prentice Hall, 1988.
8. Baker, M. In Other Words: A Coursebook on Translation. — London: Routledge, 2011.
9. Catford, J. C. A Linguistic Theory of Translation. — Oxford: OUP, 1965.